

Навч. посібник. – К.: Кондор, 2005. -716с

3. Сидоренко В. К., Терещук Г.В., Юрженко В. В. Основи техніки і технології: Навчальний посібник. - К.:НПУ, 2001.-163с

4. Симоненко В. Д. Сущность понятия «технология» // Предпринимательство и занятость юных.- 2000. - №1 – с37-46

5. Соловей В.В. Обґрунтування структури технологічної підготовки вчителя трудового навчання// Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 2010. - Частина 3. -394 с. – С. 196-206.

Автором статті определена роль и анализ программ специальных дисциплин в технологической подготовке будущих учителей трудового обучения

The author of the article defines the role and analysis programs, special courses in the technological preparation of future labour teachers

УДК 378.016:37.041
ББК 74.58

О.М. Соя
м. Вінниця, Україна

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Постановка проблеми. Відповідно до положень Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті [6, с. 4] щодо стратегічних напрямів професійної підготовки особистості майбутнього учителя, чітко видно тенденцію, спрямовану на підвищення ролі самостійності не лише під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі, а й після його закінчення, у власній педагогічній практиці. Іншим пріоритетним положенням є значущість, глибинність і науковість отриманих під час навчання знань. Відтак, потреба підготовки спеціалістів, здатних «вчитись впродовж життя», формування у студентів уміння вчитись самостійно під час навчання і безпосередньо в процесі професійної діяльності, є важливим завданням при організації педагогічного процесу у ВНЗ і заслуговує на особливу увагу.

Аналіз актуальних досліджень. Думка про те, що система організованого навчання повинна озброїти студентів не лише знаннями з того чи іншого навчального предмету, але й способами ефективного засвоєння цих знань, не є принципово новою у педагогіці і психології вищої школи. Вона давно формулюється і обговорюється в контексті проблем активізації пізнавальної діяльності студентів, організації їх самостійної роботи, адаптації першокурсників до умов навчання у ВНЗ. Проблемам самостійної навчальної діяльності учнів і студентів присвячені дослідження С. Архангельського, П. Підкасистого, І. Ільєсова, В. Графа, М. Гарунова, І. Лернера, Є. Голанта, С. Зінов'єва, О. Молібог, В. Буряка, В. Козакова, І. Шимко та інших науковців. Окремі аспекти самостійного навчання студентів розглядаються у низці публікацій у вітчизняних фахових виданнях [1, 2, 4, 9, 13]. Відповідно до концепції німецьких учених Х. Варнеке і Х. Клінберга збіг інтересів студента і викладача є рушійною силою розвитку особистості і її досягнень у самостійному навчанні [12, с. 23]. Майже півстоліття тому іронічною, але влучно висловився член-кореспондент АН СРСР Д. Блохинцев: «На жаль, і школа, і ВНЗ недостатньо привчають молодь до самостійної діяльності. Від студента вимагають читання підручників, задачі заліків, обов'язкового відвідування лекцій і найменше – самостійності. І так багато навчають, що виходить з ВНЗ людина, схожа на фаршировану рибу. Можна по-різному ставитись до її вмісту, але не викликає сумніву єдине, плавати вона не зможе» [10, с. 120]. «Школа повинна давати учням не тільки знання, а й виховувати у них вміння думати самостійно» (академік А. Александров).

Мета – визначити місце самостійного навчання студентів і його значення при вивченні фундаментальних дисциплін у вищому педагогічному навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. У своїй доповіді на Всесвітній конференції з вищої освіти керівник Департаменту вищої освіти ЮНЕСКО (1998 р) Марк Антоніо Р. Діас зазначив, що без вищої освіти будь-якого розвитку бути не може. Саме ВНЗ несе відповідальність за підготовку учителів, розробку програм і проведення досліджень в області освіти [9, с. 22]. У навчальні плани закладено стільки наукової інформації, що її виклад, доведення основних теоретичних тверджень, розв'язування типових практичних завдань вимагають значної затрати часу. Яку саме частину знань варто давати для самостійного пошуку? М. Скаткін [11, с. 49] відзначив, що було б щонайменше дивним перевідкривати все те, що накопичено людством і передбачено програмами навчання. Основні фундаментальні знання неминуче доводиться повідомляти студентам, значну частину способів діяльності необхідно показати і закріпити вправами. І тільки певна частина знань і способів діяльності, вміло і обґрунтовано підібрана, стає об'єктом самостійного навчання.

Специфіку сучасного етапу розвитку вищої освіти можна виразити у наступних чотирьох принципах дослідження та організації педагогічного процесу [12, с. 22]: комплексність; єдність індивідуалізації і кооперації; єдність і взаємозв'язок виховання у колективі і самовиховання особистості, виховні функції просторово-часової організації праці. Звернемо увагу на перший принцип, відповідно до якого важливим завданням педагогічного процесу у ВНЗ як цілісного, комплексного явища, є «формування особистості студента, вироблення таких світоглядних позицій, установок до навчання і професії, активності, самостійності, ініціативності, які забезпечать йому здатність і готовність до найвищих досягнень у суспільстві» (В. Ляудіс).

Як невід'ємна частина навчального процесу у вищому педагогічному навчальному закладі самостійна навчальна діяльність студентів сприяє успішності виконання навчальних завдань і спрямована на підготовку майбутнього вчителя до роботи у школі.

У Педагогічному словнику термін «самостійна навчальна робота» розглядається, по-перше, як «вид навчальної діяльності, що передбачається певний рівень самостійності того, хто навчається у всіх її структурних компонентах – від постановки проблеми до здійснення контролю, самоконтролю і корекції, з переходом від виконання простих видів роботи до складніших, що мають пошуковий характер, по-друге, як засіб формування пізнавальних здібностей тих, хто навчається, їх спрямованості на безперервну самоосвіту» [5, с. 134].

Самостійне навчання з дидактичної точки зору (І. Ільясов, В. Ляудіс, В. Граф) є однією з форм навчання, що складає важливу частину процесу формування і виховання особистості у ВНЗ. З психологічної точки зору під самостійністю навчання розуміють досягнення особистістю такого рівня саморегуляції навчання й інших форм діяльності і стосунків у процесі засвоєння знань, який забезпечує розвиток рис характеру і переконань, а також поведінки. Як складний процес така діяльність містить компоненти, які впливають на її результативність. За В. Ляудіс це: психологічні особливості учасників навчально-виховного процесу, фактори зовнішнього впливу, організаційні та мотиваційні компоненти.

Самостійна навчальна робота студентів включає підготовку до всіх видів занять, а також виконання робіт: розрахункових, курсових, дипломних, підготовку конспектів, виконання домашнього завдання, написання реферату, звіту з практики тощо. Проте ця робота лише тоді дає хороші результати, коли вона певним чином організована. Визначимо наступні дидактичні вимоги до самостійної роботи студентів:

– самостійна робота повинна сприяти отриманню і закріпленню студентами глибоких і міцних знань, формувати вміння самостійно здобувати, розширювати і поглиблювати власні знання, застосовувати їх на практиці;

- повинна задовольняти основним принципам дидактики, і передусім – принципам доступності, систематичності і послідовності, зв'язку теорії з практикою, свідомій і творчій активності, принципу навчання на високому науковому рівні;
- ефективність самостійної роботи досягається тоді, коли вона є складовим елементом навчального процесу, здійснюється послідовно і систематично;
- самостійна робота має бути дійсно самостійною і спонукати студента протягом її виконання напружено працювати.

Розвиваючи самостійність під час навчання, студенти вчаться самостійно опанувати знаннями з метою їх подальшого застосування у навчально-пізнавальній. П. Підкасистий [7, с. 38] виділив чотири рівні самостійності: копіюючий, репродуктивний, евристичний і творчий. У роботі В. Буряка [2, с. 12] можна побачити такий зв'язок між рівнями самостійності і видами діяльності: репродуктивний – вся діяльність студента зводиться до повторення отриманого шаблону, без творчого підходу; частково-пошуковий – характерне прагнення студента до вибору методів і прийомів самостійного вивчення відомих об'єктів, певна розумова переробка знань про них; пошуковий – передбачає введення самим студентом у свою навчальну діяльність дослідницьких елементів як основи оптимізації навчально-виховного процесу в цілому; творчий – характерна внутрішня потреба самого суб'єкта професійної діяльності у науковій творчості, високе емоційне піднесення у процесі досягнення поставленої мети та вирішення завдання наукового дослідження.

Навчитись розв'язувати математичні, фізичні та інші задачі студент може, але засвоїти навички самостійності у навчанні важче, особливо коли приклади за змістом і формою копіюють розв'язані під час практичного заняття. Важливою умовою успішного опанування знань є готовність і рівень підготовленості студента до навчання, здатність працювати самостійно, організувати і реалізувати свою діяльність без сторонньої допомоги. Готовність студента до навчання полягає у його психологічній готовності, в бажанні та вмінні навчатись. Виконання завдання, яке не допускає шаблонних дій, стимулює активізацію внутрішніх психологічних процесів особистості. Застосування здобутих раніше знань у новій навчальній ситуації дозволяє студенту самостійно чи під керівництвом викладача (на початковому етапі) розкрити структуру завдання, відокремити відомі елементи задачі, виділити невідомі та перейти до пошуку можливих методів і прийомів розв'язування поставленого завдання. Серед знайдених вибрати оптимальний і розв'язати завдання, здійснити самоконтроль за виконанням завдання.

Уміння навчатись виявляється у тому, що студент розуміє пояснення викладача й керується ними, виконуючи завдання, самостійно виконує їх, контролює себе відповідно до вказівок викладача та правил, а не орієнтується на те, як виконав завдання товариш. Студенти, які виявляють самостійність у навчанні, краще опановують знання й успішніше розвиваються, а також здобувають нові можливості навчання: розуміти та засвоювати складніші знання [3, с. 416]. За рахунок активізації навчальної самостійності студент, як суб'єкт навчання, усвідомлює навчальні завдання і намагається успішно виконувати їх. При цьому він задовольняє свої навчальні і пізнавальні інтереси.

Висновки. Аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури доводить, що для успішного оволодіння знаннями студентам необхідно розвивати власну самостійність у навчанні. Підкреслюючи актуальність даного питання, роботу над його вирішенням вважатимемо як суттєву умову підвищення ефективності навчання і важливим компонентом виховання особистості студентів.

Література:

1. Ю. Атаманчук Стан організації самостійної роботи студентів ВНЗ // Рідна школа, 2008. – № 5. – с. 46-48.

2. В. Буряк Самостійна робота як системоутворюючий елемент навчальної діяльності студентів // Вища школа. – 2008. - № 5. – с. 10-24.
3. Загальна психологія / За загальною редакцією академіка С.Д. Максименка. Підручник. – 2-ге вид., переробл. і доп. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 704 с.
4. Е. В. Заика Психологические вопросы организации самостоятельной работы студентов в вузе // Практична психологія та соціальна робота, 2002. – №5. – с. 13-19.
5. Коджаспирова Г.М., Педагогический словарь : для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / Г.М.Коджаспирова, А.Ю.Коджаспиров. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 236 с.
6. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Педагогічна газета, 2001. – № 7 (липень). – с. 4-6.
7. Пидкасистый П.И. Самостоятельная деятельность учащихся. (Дидактический анализ процесса и структуры произведения и творчества). – М.: «Педагогика», 1972. – 184 с.
8. О. Попов Соответствие высшего образования требованиям современности (по материалам Всемирной конференции по высшему образованию) // Alma mater, 1998. – № 12. – с. 22-26.
9. В.В. Попович, Г.Г. Січкаренко Самостійна робота як чинник пізнавальної активності студентів // Наука і наукознавство, 2005. – № 2. – с. 94-107.
10. Скаткин М.Н. Совершенствование процесса обучения. – М.: «Педагогика», 1971. – 208 с.
11. Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики. – М.: «Педагогика», 1980. – 96 с.
12. Формирование учебной деятельности студентов / Под ред. В.Я. Ляудис. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1989. – 240 с.
13. М. Чепига Керування тематичною самостійною роботою студентів // Вища школа, 2008. – № 5. – с. 25-32.

У статті розглядаються особливості самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних закладів, умови формування самостійності у процесі вивчення фундаментальних дисциплін.

Ключові слова: навчальний процес, навчальна діяльність, самостійність, вміння вчитись, студент.

В статье рассматриваются особенности самостоятельной учебной деятельности студентов высших педагогических заведений, условия формирования самостоятельности, в процессе изучения фундаментальных дисциплин.

Ключевые слова: учебный процесс, учебная деятельность, самостоятельность, умение учиться, студент.

In the article the features of independent educational activity of students of higher pedagogical schools, condition of forming of independence, are examined in the process of study of fundamental disciplines.

Keywords: educational process, educational activity, independence, ability to study, student.